

तथैवतपसस्तृतीयं सुतं शिवं स्तौति अग्निर्यश्चेति शक्तिश्चिच्छक्तिस्तस्याः पूजानिर्निकल्पसमाधिरूपा ॥ २ ॥ तपसएवपूर्वोक्तचत्वारिंशतो न्येपुरंदर उष्मामनुः शंभुः आवसथ्य इति पंचपुत्रानाह चतुर्भिः तपस इति तपसो ग्रेः फल ऐश्वर्यं संप्रदद्वं दृष्ट्वा तत् उद्धर्तुं पित्र्यं दायं पुत्र एव लभते इति दर्शनात्तदीयमैश्वर्यं प्राप्तुं पुरंदरोऽस्य पुत्रो जातः ॥ ३ ॥ उष्मा च तपसः सकाशात् जज्ञे यः भूतेषु उष्मणो हेतोर्लक्ष्यते अकारयत् अ करोत्स्वार्थे णिच् ॥ ४ ॥ ५ ॥ उपसंहरति ऊर्जस्करा निति यज्ञसुतान्यज्ञे अभिषुतान् आदिकर्मणिक्तः सोमभाग्नि इत्यर्थः यद्वा यज्ञः सोमः सुतो येभ्यस्ते इति योगः ॥ ६ ॥ प्रशांते अस्तकाले परिश्रांतो ग वारंश्मीनां पतिः सूर्यः अग्निर्भवति आदित्यो वा अस्तं यन्नग्निमनुप्रविशतीति श्रुतेः यश्च घोरान् सुरान् जनयन् भवति तंतपो जनयदिति पूर्वोक्तान्वयः ॥ ७ ॥ तपस इति मनुमिति प्राजापत्यं कर्तृत्वं उच्यते भानुनामतः

अग्निर्यश्च शिवो नाम शक्तिपूजा परश्च सः ॥ दुःखार्तानां च सर्वेषां शिवरुत्सततं शिवः ॥ २ ॥ तपसस्तु फलं दृष्ट्वा संप्रवृत्तं तपो महत् ॥ उद्धर्तुं कामो मतिमान् पुत्रो जज्ञे पुरंदरः ॥ ३ ॥ उष्मा चैवोष्मणो जज्ञे सोऽग्निभूतस्य लक्ष्यते ॥ अग्निश्चापि मनुर्नाम प्राजापत्यमकारयत् ॥ ४ ॥ शंभुमग्निमथ प्रादुर्ब्राह्मणावेदपारगाः ॥ आवसथ्यं द्विजाः प्रादुर्दोममग्निमहाप्रभं ॥ ५ ॥ ऊर्जस्करान् हव्यबाहान् सुवर्णसदृशप्रभान् ॥ ततस्तपोत्यजनयत्पंचयज्ञसुतानिह ॥ ६ ॥ प्रशांतेऽग्निर्महाभागपरिश्रांतो गवां पतिः ॥ असुरान् जनयन् घोरान् मर्त्यांश्चैव पृथग्विधान् ॥ तपसश्च मनुं पुत्रं भानुं चाप्यंगिराः सृजत् ॥ बृहद्भानुं तु तं प्रादुर्ब्राह्मणावेदपारगाः ॥ ८ ॥ भानोर्भार्या सुप्रजातु बृहद्भासातु सूर्यजा ॥ असृजेतां तु षट्पुत्रान् षण्णुतासां प्रजाविधिं ॥ ९ ॥ दुर्बलानां तु भूतानामसून्यः संप्रयच्छति ॥ तमग्निं बलदं प्रादुः प्रथमं भानुतः सुतं ॥ १० ॥ यः प्रशांतेषु भूतेषु मन्युर्भवति दारुणः ॥ अग्निः समन्युमान्नाम द्वितीयो भानुतः सुतः ॥ ११ ॥ दर्शं च पौर्णमासे च यस्येह हविरुच्यते ॥ विष्णुर्नाम हयोऽग्निस्तु धृतिमान्नाम सौंगिराः ॥ १२ ॥ इंद्रेण सहितं यस्य हविराग्रयणं स्मृतं ॥ अग्निराग्रयणो नाम भानोरेवान्वयस्तु सः ॥ १३ ॥ चातुर्मास्येषु नित्यानां हविषां यो निरग्रहः ॥ चतुर्भिः सहितः पुत्रैर्भानोरेवान्वयस्तु भः ॥ १४ ॥

अंगिराश्च सृजदिति संबंधः तपः पुत्रस्यापि अंगिरः सृज्यत्वोक्तिर्भानुं प्रतिकुलालपितृवदंगिरसोन्यथा सिद्धत्वं भाभूदिति तेन मूलकारणमेवांत्यात्कार्यान् नट इव तत्तद्वेषेण स्फुरतीति सिद्धं अतएव आकाशाद्वायुरित्यादौ आकाशभावमापन्न आत्मैव वायुमसृजन्न केवल आकाश इति व्याख्यातं संप्रदायविद्धिः ॥ ८ ॥ एवं बृहदादीन् भान्वंतान् तपसः पुत्रान् उक्तात् तत्पुत्रानाह भानोरिति ॥ ९ ॥ १० ॥ बलदो मन्युमान् विष्णुरिति त्रयः सुप्रजायाः सुताः ॥ ११ ॥ तत्र उपांशुयागदेवता विष्णुरुभयत्र स्मर्यमाणस्तयोदशामावास्यायामाहुतयोद्धृतं चतुर्दशपौर्णमास्यामिति लिङ्गदर्शनमन्यथयति दर्शं पविष्णोः स्मरणेन चतुर्दशाहुतियो गात् अतएवांतरेण हविषी विष्णुमुपांश्चैतरेयिण इत्याश्वलायनः सप्रमाणमुभयत्रोपांशुयाजमवगमयति ॥ १२ ॥ भानुर्भार्याया बृहद्भासायाः संततिः आययणस्थेन्द्राग्रावयवोऽग्निरेकः ॥ १३ ॥ हविषां आग्नेयादीनामष्टानां यो निरुद्धवस्थानं वैश्वदेवपर्वणि मुखो विश्वदेवसंज्ञकोऽग्निर्द्वितीयः स्तुभः स्तूयते भातीति स्तुभस्तृतीयः ॥ १४ ॥